

Selusien koa helamu ten Taetas

?Isei mutis selusien koanik?

Umen 28 mul viteni vit Pol rokol out Rom tuai ka meatin tavaeen keil amul alei kati en eim tai.^a Ka tisien sav keil koa mul en Tus Votut ka koa mul en tus sav keil aviteni avit kavmen ten out Rom alokovein Pol va.

En ualien keil onen, Pol kur Taetas ka Timoti ka meatin sav keil. Ka navong asao en meatin keil en aelan ten out Krit, Pol ling Taetas valosil kat revi Kristin hau keil.^b Ka navong arokol taon ten out Efeses, Pol ling Timoti valosil kat Kristin keil.^c

Ling Taetas en Krit evus,^d Pol mules mual en ualien onen keke vasao en Kristin keil en taon sav keil. Navong rokol taon ten out Pilipae en provins ten out Masedonia, Pol raengon longlongien tai keke keilu luvotini keih en umen onealu. Sakini mutis selusien koanik vakataun Taetas^e en sua 64 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi). Mutisi evus, Pol va en out Rom. Ka en out enek, meatin tavaeen keil ten out Rom avuli kati, ka aso risi va en eim takeih avong tamun.

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Pol mutis selusien koanik va min Taetas.^f Avong tai, Pol va vales hetetamen keil ten sios ten out Serusalem keke vahit kilea umen onen ral min koakeil arvitei Siu.^g En avong enek, kei kur Taetas koa vi Kristin tai, ka rovitei koan Siu.^h Taetas musil Pol avong houlu: en sios ten out Korin,ⁱ en sios ten out Dalmesia,^j ka en sios ten out Krit.^k Pol viteni mini keke hetie lat elda keil, hesel kat Kristin keil anousiltei mun hihiseien ten luvosien, ka houn hetokol avong koa Pol hesila meatin sav hemai hekur vulin.^l

?Pol mutis selusien koanik vensa?

Pol en vati vahit kilea sakien tetahos onen metai keil ten Sios min Taetas
– Elda keil ilosil kat revi meatin keil ten Sios, um hekeih en umen onen Ahi, ka

^a 1:0 Umen 28:30-31 ^b 1:0 Taet 1:5 ^c 1:0 1Tim 1:3 ^d 1:0 Taet 1:5; 2:15; 3:12-13

^e 1:0 Taet 1:1 ^f 1:0 Taet 1:4 ^g 1:0 2Tim 2:8 ^h 1:0 Kal 2:3 ⁱ 1:0 2Kor 7:6; 8:23

^j 1:0 2Tim 4:10 ^k 1:0 Taet 1:5 ^l 1:0 Taet 3:12

ihisein meatin keil en hihiseien koa tetahos.^m Pol viteni vit elda tai hehi vati meatin koa mul losil kat revī teim senⁿ ka lei kat revī sakien keil onen.^o

Pol en vati vassel kat Taetas usil meatin taluvosien keil – Ven sakien onen me-Krit keil tisa mok,^p Pol vis Taetas keke hesel kat keil hekeih ka hehisein keil en hihiseien koa mal.^q Vangi Siu keil koa e vati avassel kutut vatal min Taetas, Pol viteni mini keke noumontei rea natal min keil.^r

Pol en vati vahit kilea sakien tetahos ten Kristin keil min Taetas – Pol vis Taetas keke hehisein revī ulmatu keil,^s ahin keil,^t meatin hau keil^u ka slev keil.^v Pol vit kilea keke Ahi mul san keihoen min koakeil amusili.^w

Pol en vati vahit kilea sakien koa Kristin keil umoni en meatin sav keil min Taetas – Pol en vati keke Kristin keil ten Sios ito en tomat hetal min meatin sav keil. Ilong kat kavmen,^x ka anaselustei natisa kat meatin sav keil.^y Anoumontei rea natal min koakeil rendemien one teisav.^z Kristin keil e navobongentei keke keil emun amumon vati sakien keil ekek mulamu, ka katau suk Ahi viles moulien one.^a

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en Taetas 1:5

Navong nalinguk komules en out Krit, navisuk keke kovoum vasin tounah koa lomum rani mules en meatin onen Ahi keil. Ka navisuk kovatie lat elda keil ten Sios en meteimal vasi. Kindem kat selkatien keil onak.

Mari rendemien tamun ten selusien koanik mul en Taetas 3:4-5

Ka avaseini ir romukonesek, tahosien ka en envatien onen Ahi koa mutut ir mai kistal en ir. Kei kur koe ir ran tisaen orer, rovitei ven etai tounah koa tahos romumoni. Mumoni min ir veni en mahis ir. Kei san Ninin Votut min ir koa kas moteinir ran tisaen, ka san moulien hau ka sakien hau min ir.

?Asa mul en selusien koanik?

1. Hihiseien usil sakien onen elda keil. (1:1-9)
2. Hihiseien usil meatin taluvosien keil. (1:10-16)
3. Hihiseien usil sakien onen Kristin keil. (2:1-15)
4. Hihiseien usil sakien koa Kristin keil umoni min mesav keil. (3:1-15)

Hitkilean onen Pol usil leta koanik

1 ¹Inau Pol, meatin toumien onen Ahi ka **eiloheh** onen Iesu Kristo. Ahi rie lat nau ka Iesu sila nau makataun demkatien onen meatin koa Ahi rie lat keil ihi onen. Ka sila inau mun keke nisakin keil ilea

^m 1:0 Taet 1:5,9 ⁿ 1:0 Taet 1:6 ^o 1:0 Taet 1:7-8 ^p 1:0 Taet 1:12 ^q 1:0 Taet 1:10-16
^r 1:0 Taet 3:9-11 ^s 1:0 Taet 2:2 ^t 1:0 Taet 2:3-5 ^u 1:0 Taet 2:6-8 ^v 1:0 Taet 2:9-10
^w 1:0 Taet 2:11-15 ^x 1:0 Taet 3:1 ^y 1:0 Taet 3:2 ^z 1:0 Taet 3:9-11 ^a 1:0 Taet 3:3-7

anatinien ten sise koa akilea avamai avamal en meten Ahi. ²Koakeil akilea avousil vati demkatien enek veni amundesin Ahi keke hesan moulien koa sakras vavus min keil. Veni mulamu en avong Ahi mumon out netan, kei vat kati keke hesan moulien enek min ir. Ka kei sakras valiluvos. ³Ka en avong koa kei vit mal, Ahi ten mututien sakin aneite ten hatkatien onen mai kistal. Kei mul kistal en selusien keil koa Ahi sani minau, ka meng kat nau keke mahiteni min meatin sav keil.^b

⁴Taetas, keik kosuval natkuli kati, ka namutis minuk veni demkatien oralu vatte tas.^c

Navisi keke Ahi Tamer ka Iesu Kristo, koa mutut ir, luhesan more envatien ka tomat onealu hel enuk.

Iling elda keil en Sios hemukave

⁵Navong nalinguk komules en out Krit, navisuk keke kovoum vasin tounah koa lomum rani mules en meatin onen Ahi keil. Ka navisuk kovatie lat elda keil ten Sios en meteimal vasi. Kindem kat selkatien keil onak: ⁶elda tai, sakien onen hetolas, ka ahin onen hetas. Titan keil usil Iesu ka sakien one hetahos keke meatin sav keil asakras avasel kutut kat keil avahit vatie keih ka arlong kattei tata one.^d ⁷Navong koling meatin koa vahi metai ten Sios keke valosil kat meatin keil onen Ahi, sakien onen hetolas. Nahitei meatin koa mul vasi kei, ka tin natamureitei. Nahitei meatin tamunmunien vuo meatin tatituen. Nakurtei mani en sakien koa tisa. !Vuo! ⁸Hehi vati meatin koa hekur revi meatin sav en teim sen, ka en hehat tounah koa tahos. Rendemien onen hekeih en umen koa kei vuli kati, ualien onen hetahos, moulien onen hemal, ka kilea valei kat revi sakien keil onen. ⁹Metai enek, hehuli kat hihiseien usil Iesu koa roviseini eni. Heilea keke hihiseien keil enek avi anatin. Sakini, kilea valamun meatin sav en sise ten maluen, ka hehisein keil en asa koa vi anatin. Ka munak meatin sav keil iselus karen hihiseien onen, metai enek kilea vatie min keil keke asa koa keil aviteni vi heisav enges.^e

¹⁰Naviteni mukok veni meatin houlu arvouhoutai en hetetamen keil ten Sios. Hihiseien onen meatin keil enek vi heisavos ka aluvos meatin sav keil keke avousil keil. Keil aviseini keke meatin onen Ahi keil usil sakien emok onen Siu keil ka iha en **vekahoi**. ¹¹!Timoti, e vati keke kisakin keil ihat keil en hihiseien tatisa one! Veni keil amul asakin vatiamal keil amusil hihiseien one ka aviles ran Iesu Kristo. Ka amumoni mukonek veni e vati enges avakur mani eni. !Koanek romaltei!^f ¹²Mari tiser tai telamu onen meatin keil ten out Krit, kei varei vit usil sakien keil one vit,

^b 1:3 Efes 1:9-10; 1Tim 1:1,11; Taet 2:10; 3:4 ^c 1:4 2Kor 8:23; Kal 2:3; 2Tim 4:10; 1Tim 1:2

^d 1:6 1Tim 3:2-7; 2Tim 2:24-26 ^e 1:9 1Tim 1:10; 2Tim 4:3; Taet 2:1 ^f 1:11 2Tim 3:6; Sion 10:12; 1Pit 5:2

“Koakeil ten out Krit,
 aluvos lises, sakien one kalkali,
 ave mah ka amules amundem anien en avong vasi.”

¹³Selusien enek vi anatin. Sakini, kisel kat keil hekeih. Hesakini, keil usil hihiseien koa mal enges.^g ¹⁴Anousiltei mun tunien telamu onen **Siu** keil, vuo mengkatien keil koa ka en meatin keil koa asesein anatinien onen Ahi.^h ¹⁵Koakeil moulien one mal en meten Ahi, tounah vasi mal en keil.ⁱ Koakeil arkurtei anatinien en Ahi ka moulien one romaltei en meten, tounah vasi romaltei en keil, ven rendemien one vi amus. Keil areingeingen asa koa mal vuo asa koa romaltei.^j ¹⁶En onge, keil avit akilea Ahi, ka sakien keil one rie lati keke areingeingeni. Armusiltei Ahi, sakien one suval tounah Tateavo ka asakras avoumon etai tounah koa vatahos.^k

Selkatien keke ualien orer housil hihiseien ten anatinien

2 ¹Ka keik, kihisein tounah koa musil hihiseien ten anatinien.^l
²Kihisein ulmatu keil keke ihi meatin merau, sakien one housil rendemien koa tetahos, ka akilea avalei kat revi sakien keil one. Demkatien one en Ahi hekeih, envatien one hel en meatin sav, ka avaseini avong takeih hemai, keil usil kat Iesu lises. ³En sakien enek, kihisein tovuli keil usil sakien koa Ahi en vati. Anahit karentei meatin sav ka anahitei uti munmunien. Vuo. Keil ihisein meatin sav keil en sakien koa tahos. ⁴Mukonek, akilea avahisein ahin hau keil en sakien koa avatie lat envatien one min meatin one ka titiali keil one emun.^m
⁵Avahisein keil ilei kat revi sakien keil one ka itahos min meatin one keil, anamaentei keil min meatin sav. Keil ilei kat revi teim se ka iling rendemien one hel netan keke um housil rendemien onen meatin one keil. Sakien one koa tahos hesakin meatin sav keil asakras avaselus karen hihiseien keil koa Ahi sani min ir.ⁿ

⁶En vati sakien enek, kihiteni min meatin hau keil ilei kat revi keil.
⁷Keik emun, Timoti, kihi metai tetahos tai en tounah koa komumoni keke meatin sav keil akilea avousili. Navong kovisein meatin sav keil, kumoni en sakien ten tinahos koa meatin sav keil ilea ihouhou minuk veni.^o ⁸En selusien onom, kihit usil tounah koa anatin enges koa meatin sav keil asakras avaselus karen. Hesakini, koakeil mete tisa enuk imemou, ka asakras avahiten etai selusien vaha kat ir.^p

^g 1:13 2Tim 4:2 ^h 1:14 1Tim 1:4; 4:7 ⁱ 1:15 Suval 1Tim 4:3-5 viteni, tiser taluvosien keil avisein meatin keil keke sakien koan ka anien koan emun kilea vasakin meatin vamai vatisa en meten Ahi. Ka Pol vit munak rokur anien en rendemien tai koa mutolas, anien vasi keil muto, ka sakien keil suval tetaliheien emun tahos. ^j 1:15 Mat 15:11; Rom 14:20
^k 1:16 1Sion 1:6; 2:4 ^l 2:1 2Tim 1:13; 1Tim 1:10; 2Tim 4:3; Taet 1:9 ^m 2:4 1Tim 3:11
ⁿ 2:5 Efes 5:22 ^o 2:7 1Tim 4:12; 1Pit 5:3 ^p 2:8 1Pit 2:15

⁹Koakeil avi slev, iling rendemien one hel netan keke um housil rendemien onen masta one keil en tounah vasi ka um hetahos hesakini masta one keil isi keil. Slev keil anahit karentei hetamen one keil,^q ¹⁰ka anahenan etai tounah ran keil. !Vuo! Umoni keke masta one keil ilea avaling desien one en keil. Sakien tahos one hesakin meatin vasi keil indemi keke hihiseien usil Ahi koa mutut ir tahos imok.^r

¹¹Tahos kihisein keil usil sakien keil ekek veni more envatien onen Ahi mai kistal en mesai voumon meatin keil avakur moulien hau eni. ¹²Ka more envatien enek mul visein ir rovalokovein sakien tatisa keil ka ronousiltei mun envatien keil ten out netan. !Vuo! More envatien onen Ahi hesakin ir rehelei kat revi sakien orer, ualien orer hetahos, ka moulien orer hetolas en avong roro en out netan.^s ¹³Romumoni mukonek ven koa rorosin more avong koa hemai. En avong enek, romundesini keke Iesu Kristo, koa vi Ahi ka mutut ir, hekistal hetal min muohien ka keihoen onen. ¹⁴Kei sasen maen kei mat vinat ir vakulat ir ran keihoen ten tisaen ka mutut ir rovahi onen. Anatin, kei mumonir romutolas ka sakin ir rovi vang'i meatin tai koa roteisav ran meatin savsav keil. Anatin, sakin ir rovi onen ka en vati rovasi ir rovoumon tounah koa tahos en meten.^t

¹⁵Ahi linguk en umen koanek ka san keihoen minuk keke umoni. Sakini kilomal en keihoen enek navong kihisein keil en sise koa mal avousili, ka navong kisel kat keil anousiltei mun sise ten tisaen. En sakien enek, konamaentei keil analei heisav enuk.^u

Selkatien keke sakien onen Kristin keil hetahos lisenges

3 ¹Kihit risi min meatin onom keil keke iling rendemien one hel netan keke um housil rendemien onen koakeil ten kavmen ka hetetamen sav keil one ka ilong kat keil. Tounah koa tahos, keil isi keil avoumoni.^v ²Kihiteni mun min keil anaselustei natisa en etai meatin ka anaseltei natal min keil. Vuo. Keil umoni hetahos min keil ka umon sakien merau min meatin vasi keil lises. ³Ir er navobongentei keke mulamu, ir emun rovi vati meatin koa mukonek: rovi varu, rorlong kattei Ahi, ka romusil sise vasi keil ten luvosien. Mulamu, sakien tatisa keil ka envatien keil ten out netan vuli kat ir ka mulamun ir. Rovi elu en meatin sav, ka rosi ir navong rolesi mot en tisaen. Tine kat ir, ka ir emun, tiner kat keil.^w ⁴Ka avaseini keke ir romukonesek, tahosien ka envatien onen Ahi koa mutut ir mai kistal en ir.^x ⁵Kei kur koe ir ran tisaen orer, rovitei ven etai

^q 2:9 Efes 6:5; 1Tim 6:1; 1Pit 2:18 ^r 2:10 Taet 1:3; 3:4 ^s 2:12 1Kor 1:7; Plp 3:20; 1Sion 2:16; Efes 1:4 ^t 2:14 Kal 1:4; 2:20; 1Tim 2:6; Sam 130:8; Eks 19:5; Dut 4:20; 7:6; 14:2; Esek 37:23; 1Pit 2:9; Efes 2:10; 1Pit 3:13 ^u 2:15 1Tim 4:12 ^v 3:1 Rom 13:1; 1Pit 2:13 ^w 3:3 1Kor 6:11; Efes 2:2; 5:8 ^x 3:4 Taet 1:3; 2:10; Efes 2:8-9; 2Tim 1:9; Efes 5:26; Sion 3:5

tounah koa tahos romumoni. Mumoni min ir veni en mahis ir. Kei san **Ninin Votut** min ir koa kas motein ir ran tisaen, ka san moulien hau ka sakien hau min ir. ⁶Ka veni tahosien onen mariso, kei sakin Ninin Votut mai vilelau en moulien orer veni matien onen Iesu Kristo koa mutut ir mumon sise maluv keke Ninin Votut enek hemai min ir.^y ⁷More envatien onen sakin kei mumon ir romal en meten, avaseini rovi meatin tisa keil. Sakini, kosa, rokilea rovamai rovahi titiali keil onen ka rovato vatal mini en out nesa lises.^z ⁸Selusien keil naviteni minuk vi anatin.

Sakini, en avong vasi, ek vati mok keke keik kiles kihisein meatin keil en tounah ekek. Hesakini, koakeil amusil kat Ahi, rendemien one hekeih avoumon tounah koa tahos. Vati hihiseien enek tahos ka kataun ir vasi. ⁹Kika seh ran koakeil aselus retavoai en tounah koa vi heisav enges. Koakeil enek aselus houlu usil avu keil one, ka e vati mok avoumon rea ka avatit en selusien usil mengkatien keil onen Siu keil. Vati sakien enek rokatauntei meatin, vi heisav enges.^a ¹⁰Munak meatin tai koa mukonek mumon meatin keil arasil, hatte tas, kiselus hekeih mini keke hehati. Munak hervatitei en sakien enek, kiselus eris mini hatte helu. Navong heles houmon sakien enek, minalah ruaitei mun natal mini.^b ¹¹Sakien keih onen rie lati keke vati meatin enek viles eisilin ran anatinien, ka sakien tisa onen rie lati keke kei mul leh mahien onen Ahi va kat kei sasen enges.^c

Selusien ekor

¹²Taetas, navong nisila Artemeas vuo Taetikas, keilu etai hehat vakur vulum, kisak visi kihit kovamai venau en out Nikapolis, veni namundemi navit nito en out enek hetokol keite ten avati keil ten an tisa koa hemai.^d ¹³Kisak visi kovakataun Apolos ka Sinas koa luvi loa. Luvit luvaha en sise onealu, ka kiles keilu lukur vasi tounah somok koa ealu vati.^e ¹⁴Meatin vasi keil orer ilea avasan keil ven mormore umen keil. Hesakini, ikataun meatin sav en asa keil one tovuol. Anato heisavteis namukok.^f

¹⁵Koakeil aro ral minau aviten ‘more’ minuk. Kihiten ‘more’ onomai min koakeil amusil Ahi ka amundem kat komai.

Navisi keke more envatien onen Ahi heto ven kami vasi.

y 3:6 Soel 2:28 z 3:7 Rom 3:24 a 3:9 2Tim 2:14,16,23 b 3:10 Mat 18:15-17

c 3:11 1Tim 6:4-5 d 3:12 Umen 20:4; Efes 6:21-22; Kol 4:7-8; 2Tim 4:12

e 3:13 Umen 18:24; 1Kor 3:5-6; 16:12 f 3:14 Efes 4:28; Taet 2:14